

SZCZEPAN SZPOTON CM, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
ORCID: 0000-0002-2609-256X
szczepan.szpoton@upjp2.edu.pl

PAMIĘĆ O S. BARBARZE STANISŁAWIE SAMUŁOWSKIEJ SM W KOŚCIELE POLSKIM PRZED OTWARIEM PROCESU BEATYFIKACYJNEGO

STRESZCZENIE: Artykuł opisuje życie i działalność Sługi Bożej s. Barbary Samulowskiej, wizjonerki gietrzwałdzkiej, Siostry Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, misjonarki, której duchowe dziedzictwo jest cennym wkładem dla wspólnoty Kościoła w Polsce. Mimo trudnych warunków politycznych po 1950 r. pamięć o niej była pielęgnowana i promowana przez Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia oraz środowiska kościelne. Poniższe studium opisuje działania wewnątrz Zgromadzenia oraz działania szersze, które przyczyniły się do popularyzacji jej osoby i rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego. Jej przykład pozostaje inspiracją dla wiernych i podkreśla znaczenie misyjnej służby oraz zachowania pamięci o ważnych postaciach Kościoła.

SŁOWA KLUCZOWE: Barbara Samulowska, duchowe dziedzictwo, duchowość wincentyńska, proces beatyfikacyjny, Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo.

MEMORY OF SISTER BARBARA STANISŁAWA SAMUŁOWSKA D.C. IN THE POLISH CHURCH BEFORE THE OPENING OF THE BEATIFICATION PROCESS

ABSTRACT: The article describes the life and work of the Servant of God Sister Barbara Samulowska D.C., a visionary from Gietrzwałd, a Daughter of Charity, and a missionary whose spiritual legacy is a valuable contribution to the Church community in Poland. Despite difficult political conditions after 1950, her memory was carefully preserved and promoted by the Congregation of the Daughters of Charity and church circles. This study outlines actions taken within the Congregation as well as broader initiatives that contributed to popularizing her figure and initiating the beatification process. Her example remains an inspiration to the faithful and emphasizes the importance of missionary service and preservation of the memory of significant figures in the Church.

KEYWORDS: Barbara Samulowska, beatification process, spiritual legacy, the Daughters of Charity, Vincentian spirituality.

Translated by Szczepan Szpoton CM

Wstęp

Postać siostry Barbary Stanisławy Samulowskiej SM, wizjonerki gietrzwałdzkiej, duchowej córki św. Wincentego a Paulo, oddanej pracy misyjnej w Ameryce Środkowej, od wielu lat stanowi ważny element duchowego i kulturowego dziedzictwa Kościoła polskiego. Jej życie oraz świadectwo wiary, w szczególnych historycznych okolicznościach, stały się inspiracją dla licznych inicjatyw podejmowanych zarówno przez wspólnoty życia konsekrowanego, jak i Kościół w Polsce. Pomimo trudności i ograniczeń wynikających z kontekstu politycznego pamięć o s. Samulowskiej była systematycznie podtrzymywana i rozwijana na różnych płaszczyznach, od wspólnot zakonnych i zgromadzeniowych po środowiska teologiczne i duszpasterskie.

Niniejszy tekst ma na celu przedstawienie głównych działań oraz inicjatyw, które wpłynęły na zachowanie i upowszechnienie jej duchowego dziedzictwa, a także ukazanie ich znaczenia w szerszym kontekście Kościoła polskiego po roku 1950. Autor studium rozpoczął od noty biograficznej, mającej na celu przybliżenie życia, duchowości i misji, jaką wypełniła s. Samulowska oraz ukazał kontekst, w jakim działała. Następnie omówił inicjatywy i przedsięwzięcia realizowane w obrębie zgromadzenia sióstr, do którego wstąpiła, będącego podstawową wspólnotą duchową i organizacyjną jej działalności. Na kolejnym etapie studium przedstawił działania podejmowane na szerszą skalę w Kościele polskim, które miały na celu podtrzymywanie i upowszechnianie pamięci o jej życiu i danym przez nią świadectwie. Szczególną uwagę poświęcił osobom, które przyczyniły się do popularyzacji jej osoby oraz promowania jej duchowego dziedzictwa, dzięki czemu możliwe stało się formalne rozpoczęcie procesu beatyfikacyjnego.

1. Życiorys s. Barbary Stanisławy Samulowskiej SM

Barbara Samulowska urodziła się 21 stycznia 1865 r. w Worytach, w rodzinie Józefa i Karoliny Barczewskich, jako najmłodsze z trojga dzieci. W młodości w Gietrzwałdzie doświadczyła łaski spotkań z Maryją (28 czerwca – 16 września 1877 r.)¹.

¹ Za wizjonerki uznawane są przede wszystkim Justyna Szafrzyńska i Barbara Samulowska, choć w literaturze przedmiotu pojawiają się także nazwiska Katarzyny Wieczorkówny (1853-1897) oraz Elżbiety Bilitewskiej (1828-1903). Por. S. S u l i m a, *Gietrzwałd. Zapomniane sanktuarium na Ziemiach Odzyskanych. W 70-rocznicę objawień Matki Bożej*, Kraków 1947, s. 3-5, 16.

Po zakończeniu objawień², w związku z represjami ze strony władz pruskich, przebywała w placówkach prowadzonych przez Siostry Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, w których otrzymała formację duchową i intelektualną³.

W latach 1878-1880 przebywała w Pelplinie⁴, uczęszczając do szkoły podstawowej, a 1 października 1880 r. wyjechała do Chełmna. Tam, w 1883 r., rozpoczęła postulat w Zgromadzeniu Sióstr Miłosierdzia, a w styczniu 1884 r. została skierowana do seminarium w Paryżu. W latach 1885-1895 pełniła posługę opiekunczą w żłobku przy ulicy de la Mare (rue de la Mare). Śluby złożyła 2 lutego 1895 r. w Paryżu w Domu Macierzystym Zgromadzenia, przyjmując imię Stanisława⁵.

Przybywając do Gwatemali we wrześniu 1895 r., rozpoczęła wieloletnią pracę misyjną w Ameryce Środkowej. Już w lipcu 1896 r. objęła stanowisko dyrektorki seminarium. W latach 1907-1917 służyła jako przełożona szpitala w mieście Antigua, gdzie opiekowała się chorymi. W tym okresie, w roku 1913, wspierała w prowadzeniu szpitala starszą i schorowaną s. Thouluc w Quezaltenango⁶.

Od 1917 r. pełniła posługę w Szpitalu Głównym w stolicy Gwatemali. W 1919 r. została mianowana asystentką prowincjalną gwatemalskiej prowincji Sióstr Miłosierdzia – wspierała siostrę wizytatorkę oraz zajmowała się formacją duchową i zawodową współsióstr⁷. W czerwcu 1923 r. s. Samulowska przyjechała do Chełmna, gdzie spotkała się z rodziną, która specjalnie tam przybyła. Z obawy przed Niemcami

² Szczegółowy opis objawień, por. J. O b ł ą k, *Objawienia Matki Boskiej w Gietrzwałdzie. Ich treść i autentyczność w opinii współczesnych (w stulecie objawień 1877-1977)*, „Studia Warmińskie” 1977, t. XIV, s. 7-28.

³ Por. B. T o m c z y k, *Siostra Miłosierdzia Barbara Stanisława Samulowska (†1950), wizjonerka z Gietrzwałdu*, „Studia Warmińskie”, t. XIV, 1977, s. 137.

⁴ Do 2005 r. powszechnie sądzono, że po opuszczeniu Gietrzwałdu w 1877 r. wizjonerki nigdy już nie powróciły w rodzinne strony, a kontakt z rodzinami utrzymywał w ich imieniu ks. Augustyn Weichsel, proboszcz czasu objawień. Tymczasem analiza parafialnych ksiąg metrykalnych ujawniła, że Justyna Szafrzyńska i Barbara Samulowska przebywały w Gietrzwałdzie w czerwcu 1880 r. i 9 czerwca, podczas wizytacji bp. Filipa Kremientza, przyjęły sakrament bierzmowania, obierając imię Maria. Por. K. Ł a t a k, *Justyna Szafrzyńska, wizjonerka gietrzwałdzka i jej rodzina. Studium genealogiczne w świetle parafialnych ksiąg metrykalnych*, „Echa Przeszłości”, t. XXII (2021), z. 2, s. 208.

⁵ Por. M. P r a n g a, *Wszystko z miłości do Jezusa i Maryi*, Kraków 2024, s. 4.

⁶ Por. tamże, s. 4-5.

⁷ Siostry Miłosierdzia zakładały i prowadziły szkoły pielęgniarskie, odgrywając pionierską rolę w rozwoju tej formy opieki zdrowotnej w Ameryce Centralnej.

nie mogła odwiedzić rodzinnych stron⁸. Tego samego roku, po powrocie do stolicy Gwatemali, posługiwała w dalszym ciągu w Szpitalu Głównym, pełniąc również funkcję przełożonej⁹. Posługę w szpitalu pełniła aż do 1949 r.

Na początku 1950 r. rozpoczęła się jej ostatnia, bolesna droga, zachorowała na złośliwy nowotwór twarzy. Po roku cierpienia, 6 grudnia 1950 r., o godzinie 17.00, odeszła do Pana w wieku 85 lat, w opinii świętości. Miała za sobą 66 lat wiernego życia zakonnego i 55 lat gorliwej posługi misyjnej w Ameryce Środkowej¹⁰.

W okresie agonii i śmierci s. Samulowskiej sytuacja Kościoła katolickiego w Polsce była szczególnie trudna, determinowana przez intensyfikację polityki represyjnej władz komunistycznych wobec instytucji kościelnych. Po roku 1950 państwo ludowe systematycznie ograniczało działalność Kościoła, uznając go za istotnego konkurenta w sferze ideologicznej oraz społecznej. W ramach tych działań likwidowano katolickie organizacje młodzieżowe, przejmowano majątki kościelne, zamykano szkoły i internaty prowadzone przez zgromadzenia zakonne, a także prowadzono szeroko zakrojoną inwigilację duchowieństwa. Kulminacją konfliktu na linii państwo-Kościół było m.in. aresztowanie ks. prymasa Stefana Wyszyńskiego we wrześniu 1953 r. Akt ten jednoznacznie potwierdził, że reżim komunistyczny dążył nie tylko do marginalizacji Kościoła, lecz także do jego pełnego podporządkowania władzy państwowej. Mimo tych działań Kościół katolicki zachował swoją pozycję jako jeden z głównych strażników tożsamości narodowej, kulturowej i duchowej społeczeństwa polskiego. Po roku 1956, w wyniku tzw. odwilży politycznej, nastąpiło chwilowe złagodzenie relacji między Kościołem a państwem, przywrócono wolność prymasowi, a władze podejmowały próby prowadzenia dialogu. Niemniej jednak represje, kontrola oraz próby infiltracji struktur kościelnych przez aparat bezpieczeństwa trwały nadal, skutkując długofalowym napięciem między obiema stronami¹¹.

⁸ Por. B. T o m c z y k, *Siostra Miłosierdzia Barbara Stanisława Samulowska (†1950)*, dz. cyt., s. 140.

⁹ Por. M. P r a n g a, *Wszystko z miłości do Jezusa i Maryi*, dz. cyt. s. 5.

¹⁰ Por. tamże.

¹¹ Por. A. D u d e k, *Państwo i Kościół w Polsce 1945–1970*, Kraków 1995; A. M i c e w s k i, *Stefan Kardynał Wyszyński: Prymas i mąż stanu*, Paryż 1982; J. Ż a r y n, *Kościół a władza w Polsce (1945–1950)*, Warszawa 1997.

W tym kontekście również trudna była sytuacja zgromadzeń czy zakonów o charakterze międzynarodowym. Komunistyczna izolacja Polski od krajów spoza bloku wschodniego poważnie utrudniała komunikację oraz współpracę między prowincjami poszczególnych instytutów, zwłaszcza zlokalizowanymi w krajach Ameryki Łacińskiej. Dotyczyło to również Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, Prowincji Chełmińskiej i Gwatemalskiej, pomiędzy którymi kontakty były wówczas ograniczone.

2. Inicjatywy i działania podejmowane przez Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia

Siostry w Chełmnie dowiedziały się o śmierci s. Samulowskiej na początku 1952 r. Świadczyć o tym może odpowiedź na list krewnej s. Samulowskiej, który dotarł do Sióstr Miłosierdzia do Chełmna w listopadzie 1951 r. Choć treść samego listu nie zachowała się, przetrwała na szczęście odpowiedź, podpisana przez s. Annę Poplińską i datowana na 22 lutego 1952 r. Siostra Anna pisała:

Dopiero dziś odpowiadam na Pani list z listopada, ponieważ, chcąc udzielić pewnych wiadomości, musiałam najpierw sama je zdobyć. Otóż ciotka Pani, s. Barbara Samulowska, zmarła w Gwatemali 6 grudnia 1950 roku (...). Z pewnością już cieszy się chwałą wieczną i wielbi Boga oraz Matkę Najświętszą, którą miała szczęście oglądać jeszcze za życia na ziemi, jako młoda dziewczynka, w czasie objawień w Gietrzwałdzie [sic]¹².

Zgodnie z tradycją istniejącą w Zgromadzeniu Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, po śmierci s. Stanisławy, siostry posługujące w Gwatemali sporządziły *Wspomnienia* poświęcone Jej osobie. Tekst ten został opublikowany drukiem w *Rocznikach Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia*¹³ w Paryżu w 1952 r., a następnie przetłumaczony na język polski¹⁴. Ich treść została przekazana do wszystkich wspólnot Prowincji Chełmińskiej (obecnie Chełmińsko-Poznańskiej).

¹² Archiwum Sióstr Miłosierdzia w Chełmnie (=ASMCh), II A/Ic-2c, *List S. Anny (Poplińskiej)*.

¹³ Remarques sur ma sœur Barbe Samulowska, décédée à l'Hôpital Général de Guatemala, le 6 décembre 1950, âgée de 85 ans, 66 de vocation, *Année* [Rocznik Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia], Paris 1952, s. 109-115.

¹⁴ ASMCh, II A/Ic-2c, *Wspomnienia o S. Samulowskiej*.

W latach 1975-1976 ks. Bronisław Tomczyk CM¹⁵, wówczas ojciec duchowny w Wyższym Seminarium Duchownym w Olsztynie, rozpoczął zbieranie informacji dotyczących s. Samulowskiej. Był jednym z pierwszych, który podjął próbę biograficznego opracowania jej życia i działalności. W tych poszukiwaniach aktywnie wspierał go ks. Jan Jonaczyk CM, ówczesny dyrektor siostr Prowincji Chełmińskiej. W liście z 25 marca 1976 r. ks. Jonaczyk pisał do ks. Tomczyka:

Przesyłam to, co nasza Siostra Archiwistka znalazła w naszym archiwum, ale w tej chwili przypominam sobie, że Ksiądz zrobił z tego odpis w czasie swego pobytu w Chełmnie. Na razie nic więcej nie mamy, może w naszym archiwum znajdzie się jeszcze coś, będę nalegał na Siostrę, żeby jeszcze pilnie przeszukała [sic]¹⁶.

Nie wiadomo dokładnie, jakie materiały zostały wówczas przekazane ks. Tomczykowi, jednak korespondencja potwierdza, że ks. Jonaczyk wspierał jego działania i koordynował pomoc archiwalną.

W marcu 1976 r. Chełmno odwiedziła radna generalna z Domu Macierzystego w Paryżu. Wraz z nią wyjeżdżały cztery siostry: dwie na misje, jedna na kurs języka francuskiego w Alliance Française, a s. Urszula [Piekarska] w roli tłumaczki. W tym kontekście ks. Jonaczyk dodawał:

Polecę jej, żeby będąc w Domu Macierzystym zainteresowała się wizjonerkami gietrzwałdzkimi [...] ¹⁷.

Kolejny etap poszukiwań, mających na celu stworzenie biografii s. Samulowskiej przez ks. Tomczyka, dokumentuje list s. Janiny Mral SM, wysłany z Warszawy 25 października 1977 r. do ks. Jonaczyka:

Stosownie do uczynionej obietnicy, poczyniłyśmy w Paryżu starania, aby dowiedzieć się cokolwiek o s. Samulowskiej oraz jej towarzysze

¹⁵ Ks. Bronisław Tomczyk CM (1926-2016) – kapłan Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego a Paulo, wieloletni ojciec duchowny i wykładowca, m.in. w Krakowie i Olsztynie. Pełnił funkcję dyrektora Siostr Miłosierdzia w Chełmnie, a przez ostatnie lata życia był ich i spowiednikiem. Znany z głębokiej duchowości i zaangażowania w formację zakonną oraz kapłańską. Zmarł 27 kwietnia 2016 r. w Krakowie, pochowany na cmentarzu Rakowickim. Por. *Polscy misjonarze św. Wincentego a Paulo w kraju i zagranicą*, oprac. A. Z a k r ę t a, Kraków 2012, s. 321.

¹⁶ ASMCh, II A/Ic-2d, *List nr 1*.

¹⁷ Tamże.

z okresu objawień. Zdobyty materiał przesyłam. Nie jest on w pełni kompletny, ale nasza siostra Leokadia obiecała jeszcze szukać i jeżeli coś znajdzie, dośle do Warszawy¹⁸.

Niewątpliwie godny uwagi jest fakt, iż zgromadzone materiały oraz przeprowadzone studium posłużyły ks. Bronisławowi Tomczykowi CM jako podstawa do wygłoszenia referatu podczas IV Ogólnopolskiego Kongresu Mariologicznego i Maryjnego, który odbył się w czerwcu 1977 r. w Olsztynie z okazji setnej rocznicy objawień maryjnych w Gietrzwałdzie. Poszerzoną wersję tego wystąpienia opublikowano w *Studiach Warmińskich*¹⁹, poświęconych temu wydarzeniu.

Kolejną cenną informacją, istotną z punktu widzenia badań nad losami wizjonerek gietrzwałdzkich, jest korespondencja z 6 listopada 1981 r., skierowana przez ówczesną wizytatorkę Prowincji Chełmińskiej, s. Klarę Graban SM, do ks. Bronisława Tomczyka CM. W liście tym siostra wizytatorka informowała:

Wiem, że Czcigodny Ojciec interesował się Gietrzwałdem. Otóż przy porządkowaniu archiwum znalazły się dobrze przechowane listy ks. Weischla do s. wizytatorki w sprawie Szafryńskiej, która była szykanowana przez władze administracyjne. Listy są pisane po niemiecku. Cieszę się, że mogę to Czcigodnemu Ojcu przekazać do wiadomości. Listy, podobno, trudno się czyta, gdyż pismo jest rozwlekłe²⁰.

W postscriptum dodała:

Wkładam Ojcu wyciąg ze znalezionych listów w naszym archiwum²¹.

Z treści listu wynika, że Justyna Szafryńska²², jedna z wizjonerek gietrzwałdzkich, była poddawana presji i represjom ze strony administracji

¹⁸ ASMCh, II A/Ic-2d, *List nr 4*.

¹⁹ Por. B. T o m c z y k, *Siostra Miłosierdzia Barbara Stanisława Samulowska (†1950)*, (nie ma konieczności jest w przypisie nr 3).

²⁰ ASMCh, II A/Ic-2d, *List nr 5*.

²¹ Tamże.

²² Justyna Szafryńska (ur. 1864) – jedna z dwóch wizjonerek objawień maryjnych w Gietrzwałdzie w 1877 r. Po zakończeniu objawień, podobnie jak Barbara Samulowska, została przyjęta do Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, w którym przyjęła imię Wincenta. Po formacji w Chełmnie wyjechała do Paryża, jednak w lipcu 1897 r. w nieznanых okolicznościach potajemnie opuściła Zgromadzenie. Jej dalsze

pruskiej. W świetle faktu, iż obie dziewczynki doświadczyły podobnych trudności, można przypuszczać, że również Barbara Samulowska była obiektem podobnych działań ze strony władz zaborczych.

Niewątpliwie to właśnie ks. Bronisław Tomczyk CM odegrał istotną rolę w popularyzacji kultu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej oraz w przybliżaniu życia i charyzmatu s. Samulowskiej w zgromadzeniach wincentyńskich. W latach 1985-1995 pełnił on funkcję dyrektora Sióstr Miłosierdzia Prowincji Chełmińsko-Poznańskiej. Jako dyrektor aktywnie zabiegał o rozszerzanie pamięci o s. Samulowskiej. W 1999 r., wraz z ks. Stefanem Ryłko CRL, wydał książkę pt. *Siostra Miłosierdzia Barbara Stanisława Samulowska – wizjonerka z Gietrzwałdu i inne osoby obdarzone łaską objawień*²³. Publikacja ta w znacznym stopniu przyczyniła się do upowszechnienia wiedzy o życiu s. Samulowskiej.

Jeśli chodzi o inicjatywy podejmowane przez Siostry Miłosierdzia, warto przypomnieć wydarzenia sprzyjające wskrzeszeniu pamięci o wizjonerkach – szczególnie o s. Barbarze. W roku 2000 Prowincja Chełmińsko-Poznańska obchodziła jubileusz 150-lecia istnienia. Uroczystości jubileuszowe – obejmujące Mszę św. jubileuszową oraz sesję wincentyńską z udziałem przełożonych z Paryża, Asystentki Generalnej s. Therezinhy Remonatto oraz Radnej Generalnej s. Cecylii Rodé, a także sióstr ze wszystkich trzech polskich prowincji – odbyły się w Domu Prowincjalnym w Chełmnie w dniach 23-26 września 2000 r. Podczas sesji zaprezentowano słowno-muzyczne misterium poświęcone objawieniom Matki Bożej w Gietrzwałdzie oraz postaci s. Barbary Samulowskiej²⁴.

W maju 2001 r., w ramach wizytacji prowincji, s. Cecylia Rodé, radna generalna, wraz z ówczesną wizytatorką s. Krystyną Jaroszewską i kilkoma siostrami odwiedziła sanktuarium w Gietrzwałdzie, aby bliżej poznać miejsce objawień i dom rodzinny s. Barbary²⁵.

losy pozostają mało znane. Ze względu na negatywny odbiór społeczny tej decyzji w ówczesnym kontekście religijnym i obyczajowym postać Szafryńskiej była później marginalizowana w literaturze dotyczącej objawień gietrzwałdzkich, czego wyrazem jest choćby brak osobnego biogramu w *Słowniku Warmii* Jana Chłosty (2002). Por. K. Ł a - t a k, *Justyna Szafryńska, wizjonerka gietrzwałdzka i jej rodzina. Studium genealogiczne w świetle parafialnych ksiąg metrykalnych*, dz. cyt., s. 205.

²³ B. T o m c z y k, S. Ryłko, *Siostra miłosierdzia Barbara Samulowska, wizjonerka z Gietrzwałdu i inne osoby obdarzone łaską objawień*, Kraków 1999.

²⁴ Por. ASMCh, II H/IV-1/t. 5, *Kronika (lata 1997-2005)*, s. 102.

²⁵ Por. tamże, s. 126.

W dniach 19-21 sierpnia 2005 r. w Chełmnie odbyło się międzyprovincialne spotkanie formaterek prowincji słowiańskich – wizytatorek i dyrektorek seminariów. Spotkanie prowadziły dwie radne generalne: s. Zofia Danisčakova oraz s. Marlene Terezinha Rosa. Podczas jednego z wieczorów siostry seminarzystki przedstawiły maryjne misterium słowno-muzyczne, ukazujące cudowną obronę Domu Prowincjalnego w Chełmnie przez Matkę Bożą na początku II wojny światowej, we wrześniu 1939 r., oraz przesłanie Niepokalanej z objawień w Gietrzwałdzie, tzw. polskim Lourdes. Było to duchowe przygotowanie do pielgrzymki do Gietrzwałdu, która odbyła się na zakończenie spotkania, 21 sierpnia 2005 r.²⁶

W Prowincji Chełmińsko-Poznańskiej pamięć o s. Samulowskiej przekazywana była przede wszystkim na podstawie wspomnień. W okresie formacji początkowej, zwłaszcza w seminarium, młode siostry zapoznawano z jej postacią. Regularnie organizowano pielgrzymki sióstr do Gietrzwałdu, zarówno okazjonalnie, jak i z okazji odpustów. Podczas tych spotkań odbywały się modlitwy do Matki Bożej oraz wspomnienia dotyczące życia i cnót s. Barbary Stanisławy Samulowskiej SM.

3. Inicjatywy i aktywności Kościoła na poziomie krajowym

W dniach 24-26 czerwca 1977 r. odbył się na Warmii IV Ogólnopolski Kongres Mariologiczny i Maryjny, zorganizowany przez biskupa warmińskiego Józefa Drzazgę oraz o. Bernarda Przybylskiego OP. Obrady miały miejsce najpierw w Olsztynie, gdzie przebiegały w formie sesji naukowej, a następnie w Gietrzwałdzie, gdzie odbyły się uroczystości jubileuszowe związane ze 100-leciem objawień Matki Bożej (1877-1977)²⁷.

Celem kongresu było ukazanie historyczności, autentyczności i teologicznego znaczenia objawień gietrzwałdzkich. Wygłoszono cztery referaty główne oraz dziewięć komunikatów, które dotyczyły m.in. reakcji Kościoła i wiernych na objawienia, ich echa w prasie katolickiej

²⁶ Por. tamże, s. 273.

²⁷ Por. S. Grybek, *IV Kongres Mariologiczny i Maryjny w Olsztynie i Gietrzwałdzie*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 30 (1977), nr 4, Proszę poprawić wszędzie zapis dot. czasopism ! s. 220-221. Por także: M. Maciołka, *Olsztyn, Gietrzwałd 1977*, „Przewodnik Katolicki”, 1977, nr 1706/77, s. 24-27; *Polskie Lourdes? Dalsze losy Barbary Samulowskiej*, „Tygodnik Powszechny”, 1977, nr 29/17, s. 5-7; *Gietrzwałd – duchowa stolica Warmii*, „Za i Przeciw”, 1977, nr 33, s. 6-8.

oraz roli pielgrzymek do sanktuarium. Podczas wystąpień prelegentów wielokrotnie przywoływano postaci wizjonerek, Justyny Szafrzyńskiej i Barbary Samulowskiej, ze szczególnym uwzględnieniem tej drugiej, której życie i świadectwo były ukazywane jako przykład głębokiej wiary i pokory²⁸.

Wśród prelegentów znaleźli się m.in.: bp Józef Obląk, ks. doc. Marian Borzyszkowski, ks. prof. Władysław Piwowarski, ks. prof. Tadeusz Pawluk, a także przedstawiciele środowisk naukowych i zakonnych (m.in. ks. Bronisław Tomczyk) z całej Polski. Obradom przewodniczyli m.in. kard. Karol Wojtyła oraz bp Władysław Miziołek, a gościem specjalnym był o. Paweł Melady – prezes Międzynarodowej Akademii Maryjnej z Rzymu. Kulminacją Kongresu była uroczysta Msza św. w Gietrzwałdzie, celebrowana przez bp. Stefana Barełę oraz procesja różańcowa do cudownego źródła. Wydarzenie to miało ogromne znaczenie nie tylko dla rozwoju mariologii w Polsce, ale również dla pogłębienia narodowego kultu maryjnego i integracji środowisk teologicznych wokół dziedzictwa objawień gietrzwałdzkich²⁹.

Kulminacyjnym punktem obchodów były centralne uroczystości jubileuszowe, które odbyły się 11 września 1977 r. w Gietrzwałdzie. Podczas Mszy św. odczytano dekret bp. Józefa Drzazgi potwierdzający autentyczność objawień. Kazanie wygłosił kard. Karol Wojtyła, podkreślając duchowe oraz narodowe znaczenie objawień³⁰.

²⁸ Materiał kongresowy (referaty i komunikaty) został opublikowany [w:] „Studia Warmińskie”, 1977, t. XIV.

²⁹ Por. S. Grzybek, *IV Kongres Mariologiczny i Maryjny w Olsztynie i Gietrzwałdzie*, dz. cyt. s. 221.

³⁰ W kazaniu wygłoszonym z okazji setnej rocznicy objawień gietrzwałdzkich kard. Karol Wojtyła podkreślił duchowy i narodowy wymiar słów Maryi: „*Ja zawsze będę przy was*”. Przypomniął, że objawienia miały miejsce w czasie nasilonego *kulturkampfu* i były znakiem nadziei dla prześladowanych Polaków, szczególnie na ziemiach zaboru pruskiego. Podkreślił, że słowa Matki Bożej wypowiedziane w języku polskim stały się wyrazem troski o wiarę i tożsamość narodu. Wojtyła zaakcentował także rolę chrześcijaństwa jako fundamentu polskiej kultury i przestrzegł przed próbami wykluczania Boga z życia społecznego. Zakończył homilię modlitwą i zawierzeniem narodu Maryi, prosząc, by nieustannie trwała przy swoim ludzie – tak, jak obiecała. Por. K. Wojtyła, *Ja zawsze będę przy was*. Kazanie wygłoszone w Gietrzwałdzie 11 września 1977 roku, [w:] *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu. Materiały z sympozjum mariologicznego. Gietrzwałd 13-15 września 2002 roku*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa-Gietrzwałd 2003, s. 161-165.

Kolejnym istotnym wydarzeniem było zorganizowane w dniach 13-15 września 2002 r. w Gietrzwałdzie ogólnopolskiego sympozjum mariologicznego pod hasłem *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, w 125. rocznicę objawień Matki Bożej. W wydarzeniu uczestniczyli teolodzy, historycy Kościoła, duchowni oraz osoby zainteresowane duchowością maryjną i historią objawień³¹.

Jednym z ważniejszych, z punktu widzenia niniejszego studium, wystąpień podczas sympozjum był referat wygłoszony przez Jana Chłostę, zatytułowany *Barbara Samulowska – wizjonerka z Gietrzwałdu*. Prelegent przypomniał postać jednej z dwóch dziewcząt, którym w 1877 r. ukazała się Matka Boża. Referat miał na celu nie tylko przybliżenie biografii Barbary Samulowskiej, późniejszej siostry zakonnej, ale także ukazanie jej duchowego dziedzictwa i roli w szerzeniu kultu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej³². Wydarzenie to przyczyniło się również do zwiększonego zainteresowania postaciami gietrzwałdzkich wizjonerek, co znalazło odzwierciedlenie w publikacjach prasowych³³.

4. Zaangażowanie ks. Kazimierza Brzozowskiego

Ks. Kazimierz Brzozowski w jednej z swoich relacji wspominał, że po raz pierwszy zetknął się z postacią s. Barbary Samulowskiej jeszcze jako seminarzysta. Już wtedy postać ta wywarła na nim głębokie wrażenie i zrodziła pragnienie bliższego poznania jej życia oraz duchowości, pragnienie, które towarzyszyło mu przez całe kapłańskie życie. Daje temu wyraz we wspomnieniach:

W latach 70-tych i 80-tych przebywałem na kleryckich praktykach w sanktuarium w Gietrzwałdzie. Moim zadaniem było przekazywać pielgrzymom historię objawień gietrzwałdzkich. Oczywiście przedstawialiśmy sylwetki wizjonerek. Na placu Objawień znajdowała się drewniana tablica ze zdjęciem s. Barbary i krótkim opisem jej życia. Przekazywaliśmy pielgrzymom informacje o jej listach pisanych do rodziny zamieszkałej w gietrzwałdzkiej parafii. Ich treść była przepełniona miłością do rodziny, której

³¹ Tamże.

³² Por. J. Chłosta, *Barbara Samulowska – wizjonerka z Gietrzwałdu*, [w:] *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu. Materiały z sympozjum mariologicznego. Gietrzwałd, 13-15 września 2002 roku*, dz. cyt., s. 47-56.

³³ Por. *Kto ufa Maryi, nie zginie*, „*Nasz Dziennik*”, 27 czerwca 2002, s. 10; *Dalsze losy wizjonerek*, „*Nasza Arka*”, nr 9, 2002, s. 12-15.

nie mogła odwiedzić. Rodziła się wtedy u mnie myśl i pragnienie zobaczenia miejsca jej gorliwej posługi w Gwatemali. Podróż doszła do skutku (były ich dwie) i tak rozpoczął się proces beatyfikacyjny s. Barbary Stanisławy Samulowskiej³⁴.

Ks. Kazimierz Brzozowski pełnił funkcję proboszcza parafii gietrzwałdzkiej od 27 lipca 1997 r. do 27 czerwca 2002 r. Po wprowadzeniu nowego statutu sanktuarium został mianowany jego rektorem. Zarówno jako proboszcz, jak i jako rektor, aktywnie angażował się w działania mające na celu rozpoczęcie procesu beatyfikacyjnego s. Samulowskiej, do których należały też podróże do miejsca wieloletniej posługi s. Samulowskiej. Pierwszą podróż do Gwatemali ks. Brzozowski odbył w 2001 r. Towarzyszyła mu s. Gertruda Bukowska SM ze Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo (Provincia Chełmińsko-Poznańska), która pełniła również funkcję tłumaczki. W liście skierowanym do wizytatorki, s. Krystyny Jaroszewskiej, opisała ona znaczenie zebranego wówczas materiału:

Spotkaliśmy 28 Sióstr, które miały szczęście znać osobiście siostrę Samulowską. Ich opinie były piękne, jasne i konkretne pomimo podeszłego wieku i ku naszemu zdziwieniu świadectwa Sióstr były podobne: „[...] była bardzo pokorna, szczerą, prosta, pełna oddania dla ubogich, pomagała studentom medycyny i dużo dzięki niej mogli ukończyć studia, po wielkim trzęsieniu ziemi okazała się wspaniałą organizatorką, również przez swoją działalność dopomogła w budowie kościoła pod wezwaniem Jezusa Miłosierdnego”. Ks. Proboszcz stwierdził, że ten kościół jest symbolem siostry Samulowskiej. Nawet zdobyliśmy dokument w archiwum biskupim, gdzie siostra Samulowska powiadamia Księdza Biskupa, że została mianowana vice prezydentką w Komitecie organizacyjnym na rzecz budowy kościoła. [...] Ks. Kazimierz robił wszystkim Siostram zdjęcia, aby oprócz świadectwa mieć każdą upamiętnioną. [...] Wypowiedzi Sióstr były bardzo zgodne i chwalebne dla naszej Siostry. [...] Dużo Sióstr mówiło: szkoda, że tak późno zabrano się do tej sprawy, ale widocznie tak Pan Bóg kierował [sic]³⁵.

Dokumenty zebrane podczas tej wizyty zostały przekazane komisji historycznej przygotowującej proces beatyfikacyjny³⁶. W czasie

³⁴ K. Brzozowski, *Wspomnienia niepublikowane*, w zbiorach własnych autora.

³⁵ ASMCh, II A/IC 2f, *List nr 1*, S. G. Bukowskiej.

³⁶ Powołana przez abp. Edmunda Piszczka 2 lutego 2004 r.

późniejszego wyjazdu członków komisji do Gwatemali większość siostr będących bezpośrednimi świadkami życia s. Samulowskiej już nie żyła. Chociaż ks. Brzozowski w tym czasie nie pełnił jeszcze funkcji postulatora, jego zaangażowanie i osobiste spotkania ze świadkami stanowiły istotny impuls do formalnego rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego, zainicjowanego przez Kanoników Regularnych z Gietrzwałdu. W 2004 r. ks. Brzozowski wydał publikację pt. *Barbara Samulowska z gietrzwałdzkich objawień*³⁷, zawierającą biogram s. Barbary Stanisławy Samulowskiej.

Druga podróż do Gwatemali, już w towarzystwie członków komisji historycznej, umożliwiła zebranie zeznań także od osób świeckich, które znały s. Samulowską osobiście. Ich relacje okazały się również bardzo wartościowe i znacząco wzbogaciły materiał procesowy³⁸.

W ramach dalszych działań ks. Brzozowski udał się również do Niemiec, gdzie zamieszkiwała dalsza rodzina s. Samulowskiej. Spotkanie z rodziną okazało się cenne z perspektywy przyszłego procesu. Następnie w Krakowie doszło do spotkania z ks. Stefanem Ryłko CRL, wybitnym znawcą dziejów sanktuarium gietrzwałdzkiego i autorem publikacji pt. *Dzieje parafii Gietrzwałd na Warmii po roku 1877*. Ks. Ryłko wniósł znaczący wkład w rozwój kultu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej, m.in. poprzez przygotowanie dokumentacji niezbędnej do koronacji cudownego obrazu w 1967 r.

Prace nad otwarciem procesu beatyfikacyjnego miały charakter ciągły. Obejmowały one m.in. działania promocyjne i informacyjne: publikację artykułów, wykonanie portretu s. Barbary (autorka: Henrietta Flynn, siostrzenica ks. Brzozowskiego z Chicago), rozwój kultu w sanktuarium, kolportaż materiałów związanych z jej postacią oraz wystawienie w bazylice księgi prośb i podziękowań składanych za jej wstawiennictwem. Po zakończeniu etapu diecezjalnego i przekazaniu dokumentacji do Rzymu ks. Brzozowski nadal aktywnie wspierał proces, pełniąc funkcję pomocnika postulatora rzymskiego i koordynując dalsze działania.

W 2003 r. proces beatyfikacyjny został przeniesiony z Gwatemali do Archidiecezji Warmińskiej. Dnia 2 lutego 2005 r. miało miejsce

³⁷ Por. K. Brzozowski, *Barbara Samulowska z gietrzwałdzkich objawień*, Gietrzwałd 2004.

³⁸ Por. L. Świto, *Siostra Barbara Samulowska uczy nas dziś wierności powołaniu i obowiązkom*, <https://www.ekai.pl/ks-prof-swito-s-samulowska-uczy-nas-dzis-wiernosci-powolaniu-i-obowiazkom> [dostęp: 3.082025].

oficjalne otwarcie procesu beatyfikacyjnego s. Barbary Stanisławy Samulowskiej oraz uroczyste zaprzysiężenie Trybunału³⁹.

Zakończenie

Życie i działalność s. Barbary Stanisławy Samulowskiej SM stanowi wyjątkowe świadectwo wiary, wytrwałości oraz konsekwentnego oddania powołaniu misyjnemu. Pomimo ograniczeń wynikających z represji systemu komunistycznego, barier w kontaktach międzynarodowych oraz presji politycznej Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincen-tego a Paulo konsekwentnie pielęgnowało pamięć o swojej współsiostrze, podejmując jednocześnie szereg inicjatyw służących upowszechnieniu jej duchowego dziedzictwa. Dzięki zaangażowaniu duchownych i badaczy, m.in. ks. Bronisława Tomczyka CM i ks. Kazimierza Brzozowskiego, postać s. Samulowskiej została ponownie odkryta i włączona w szerszy nurt refleksji nad kultem Matki Bożej Gietrzwałdzkiej oraz duchowością wincentyńską.

Na podstawie przeprowadzonego studiu sformułować można następujące wnioski:

1. **Duchowa siła i wiara jednostek oraz wspólnot zakonnych**, nawet w warunkach systemowej opresji, mogą stanowić trwałe źródło wpływu na życie religijne i społeczne.
2. **Pamięć o postaciach takich jak s. Samulowska** odgrywa istotną rolę w budowaniu oraz podtrzymywaniu duchowej tożsamości wspólnot zakonnych i Kościoła, szczególnie w okresach kryzysów polityczno-religijnych.
3. **Współpraca międzyprowincjalna i zaangażowanie środowisk kościelnych** są kluczowe dla zachowania, interpretacji i rozwoju dziedzictwa religijnego oraz kultu świętych oraz osób czczonych lokalnie.
4. **Proces beatyfikacyjny i towarzyszące mu badania** mają nie tylko znaczenie duchowe, ale również walor historyczny i kulturotwórczy, pozwalając lepiej zrozumieć zarówno specyfikę misji wspólnot konsekrowanych, jak i szerszy kontekst dziejów Kościoła w Polsce XX w.

³⁹ Por. M. P r a n g a, *Wszystko z miłości do Jezusa i Maryi*, dz. cyt. 5.

Reasumując, życie i charyzmat s. Barbary Stanisławy Samulowskiej SM pozostaje trwałym elementem dziedzictwa Kościoła katolickiego w Polsce, a jej świadectwo życia może stanowić inspirację dla współczesnych wspólnot Kościoła oraz wszystkich osób poszukujących głębszego sensu w wierze i służbie drugiemu człowiekowi.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Sióstr Miłosierdzia w Chelmnie (ASMCh)

Sygn. II A/Ic-2c, List S. Anny (Poplińskiej).

Sygn. II A/Ic-2d, List nr 1, 4, 5.

Sygn. II A/Ic-2e, Wspomnienia o S. Samulowskiej.

Sygn. II A/Ic-2f, List nr 1, S. G. Bukowskiej.

Sygn. II H/IV-1/t. 5, Kronika (lata 1997–2005), s. 102, 126, 273

Remarques sur ma soeur Barbe Samulowska, décédée à l'Hôpital Général de Guatemala, le 6 décembre 1950, âgée de 85 ans, 66 de vocation, Année [Rocznik Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia], Paris 1952, s. 109-115.

Opracowania

Brzozowski K., *Barbara Samulowska z gietrzwałdzkich objawień* [broшуra], Gietrzwałd 2004.

Chłosta J., *Barbara Samulowska – wizjonerka z Gietrzwałdu*, [w:] *Maryjne oręędzie z Gietrzwałdu. Materiały z sympozjum mariologicznego. Gietrzwałd, 13-15 września 2002 roku*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa – Gietrzwałd 2003, s. 47-56.

Dalsze losy wizjonerek, „Nasza Arka”, 2002, nr 9, s. 12-15.

Dudek A., *Państwo i Kościół w Polsce 1945-1970*, Kraków 1995.

Gietrzwałd – duchowa stolica Warmii, „Za i Przeciw”, 1977, nr 33, s. 6-8.

Grzybek S., *IV Kongres Mariologiczny i Maryjny w Olsztynie i Gietrzwałdzie*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, R. 30, 1977, nr 4, s. 220-221.

Jezierski J., Brzozowski K., Siudy T. (red.), *Maryjne oręędzie z Gietrzwałdu. Materiały z sympozjum mariologicznego. Gietrzwałd, 13-15 września 2002 roku*, Częstochowa – Gietrzwałd 2003.

Kto ufa Maryi, nie zginie, „Nasz Dziennik”, 27 czerwca 2002, s. 10.

Łatak K., *Justyna Szafrzyńska, wizjonerka gietrzwałdzka i jej rodzina. Studium genealogiczne w świetle parafialnych ksiąg metrykalnych*, „Echa Przeszłości”, 2021, t. XXII, z. 2, s. 203-219.

- Maciołka M., *Olsztyn, Gietrzwałd 1977*, „Przewodnik Katolicki”, 1977, nr 1706/77, s. 24-27.
- Micewski A., *Stefan Kardynał Wyszyński: Prymas i mąż stanu*, Paryż 1982.
- Obląg J., *Objawienia Matki Boskiej w Gietrzwałdzie. Ich treść i autentyczność w opinii współczesnych (w stulecie objawień 1877-1977)*, „Studia Warmińskie” 1977, t. XIV, s. 7-28.
- Polscy misjonarze św. Wincentego a Paulo w kraju i zagranicą*, oprac. A. Zakręta, Kraków 2012.
- Polskie Lourdes? Dalsze losy Barbary Samulowskiej*, „Tygodnik Powszechny”, 1977, nr 29/17, s. 5–7.
- Pranga M., *Wszystko z miłości do Jezusa i Maryi*, Kraków 2024.
- Sulima S., *Gietrzwałd. Zapomniane sanktuarium na Ziemiach Odzyskanych. W 70-rocznicę objawień Matki Bożej*, Kraków 1947.
- Świto L., *Siostra Barbara Samulowska uczy nas dziś wierności powołaniu i obowiązkom*, <https://www.ekai.pl/ks-prof-swito-s-samulowska-uczy-nas-dzis-wiarnosci-powolaniu-i-obowiazkom>.
- Tomeczyk B., Ryłko S., *Siostra Miłosierdzia Barbara Samulowska, wizjonerka z Gietrzwałdu i inne osoby obdarzone łaską objawień*, Kraków 1999.
- Tomeczyk B., *Siostra Miłosierdzia Barbara Stanisława Samulowska († 1950), wizjonerka z Gietrzwałdu*, „Studia Warmińskie”, 1977, t. XIV, s. 137-145.
- Wojtyła K., *Ja zawsze będę przy was. Kazanie wygłoszone w Gietrzwałdzie 11 września 1977 roku*, [w:] *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu. Materiały z sympozjum mariologicznego. Gietrzwałd 13-15 września 2002 roku*, red. J. Jezierski, K. Brzozowski, T. Siudy, Częstochowa-Gietrzwałd 2003, s. 161-165.
- Żaryn J., *Kościół a władza w Polsce (1945-1950)*, Warszawa 1997.

SZCZEPAN SZPOTON CM – adiunkt w Katedrze Bioetyki Teologicznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Prowadzi badania w zakresie bioetyki i teologii moralnej. Publikacje: *Napro-technologie – cicha rewolucja*, Kraków 2021. Redaktor i współautor monografii: *Katarzyna Labouré. Życie i charyzmat*, Kraków 2021; *Celibat – ujęcie interdyscyplinarne*, Kraków 2023; *Misja – Miłosierdzie – Formacja. Filary duchowości i działalności św. Wincentego a Paulo*, Kraków 2024. Publikował m.in. w takich czasopismach jak: „Fides et ratio”, „Teologia i człowiek”, „Studia redemptorystowskie”.